

Zhornokui U.V.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

«QUEER» STUDIES AS A GAP IN THE NATIVE SCIENTIFIC PARADIGM

Summary

The article deals with some particular problems of queer theory in the context of native science. Possible perspectives of its development as an interdisciplinary science were also outlined.

Keywords: deconstruction, Other one, interdisciplinary, sexual behaviour, gender identity, sex, queer.

УДК 811.111'373.46

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТЕРМІНОЗНАВСТВА ЯК НАУКИ

Іващишин О.М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена дослідженню проблеми визначення основних етапів розвитку термінознавства. Вивчення діяльності термінологічних шкіл та аналіз праць відомих термінологів показують, що хоча предметні знання окремих галузей науки та техніки характеризуються значними відмінностями, терміносистеми, які їх обслуговують, мають низку спільних рис. Узагальнення досвіду дослідників та шкіл, пошуки універсальних завдань та шляхів їх вирішення у різні часи – важливі принципи термінологічної роботи.

Ключові слова: термінологія, термінологічна діяльність, трансфер знань, міжнародна співпраця, термінологічні бази даних, універсальні завдання.

Грунтовне вивчення термінознавства вимагає дослідження кола питань, пов'язаних з усвідомленням процесів його розвитку та розумінням взаємозв'язку наукових даних сучасного стану цієї царини знань з результатами попередніх здобутків як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Як наголошував Т. Канделаки, питання термінології – це не лише національно-історична, а й інтернаціональна проблема історії світової науки, історії цивілізації та пошуків взаєморозуміння між народами [4, с. 3]. Дана точка зору відомого термінолога знаходить підтвердження в сучасних працях, зокрема Х. Піхт, котра зазначає, що передумовою співпраці між термінологами різних країн є трансфер знань, який успішно здійснюється, передусім, завдяки належному рівню розвитку термінології, котра відображає основні поняття тієї чи іншої галузі [9, с. 44].

Проблема історичного розвитку термінологічних досліджень, в основі якої знаходиться розвиток знань про терміни та їх дослідження, є вагомим для кожного покоління термінологів. На думку Д. С. Сіліної, формування та розвиток термінології – це складний і довготривалий процес, який тісно пов'язаний з історією становлення галузі та науки про неї [7, с. 53]. На сучасному етапі, який характеризується інтенсивним розвитком багатьох галузей науки і виробництва, процесами глобалізації, міжнародної координації та стандартизації терміносистем, зокрема, в новітніх галузях, проблема набуває особливої актуальності, адже її вивчення дозволяє підвести підсумок уже здобутих за певний зріз часу результатів, порівняти їх з існуючими та окреслити на основі цього підґрунтя завдання та напрямки діяльності на майбутнє.

Проблемам термінознавства присвячено чимало праць таких відомих термінологів, як Т. Л. Канделаки, С. Вюстер, Х. Фельбер, Д.С. Лотте, Е.К. Дрезен, Г.О. Винокур, Е. Ф. Скороходько, Т. Р. Кияк та ін. Проте питання послідовного і логічного трансферу знань у постановці та вирішенні термінологічних проблем в процесі розвитку цивілізації, їхнього взаємозв'язку та взаємозалежності, визначенні основних часових рамок історичних етапів та ролі

окремих дослідників у творенні термінознавства як науки залишаються відкритим і потребують детального вивчення. Саме на цих питаннях зосереджуємо увагу у нашому дослідженні, де ставимо за мету створити основу для розуміння тих закономірностей термінологічного розвитку, які слугували основою формування сучасних фахових мов.

Коріння термінологічної діяльності сягають сивої давнини, проте становлення термінознавства як галузі науки відбулось на початку ХХ-го ст. До цього багато в чому спонукала робота із стандартизацією термінології, яка розпочалась ще до 1-ої Світової війни та набула інтенсивного розвитку у післявоєнний період. Одночасно з виникненням міжнародних організацій із стандартизації були засновані міжнародні установи, що здійснювали термінологічні дослідження. Такі відомі термінологи, як Е. Вюстер [10] та Х. Фельбер [8] тісно співпрацювали з міжнародними організаціями із стандартизації. Міжнародні термінологічні установи на той час знаходилися у Австрії у складі Австрійської організації зі стандартизації, яка виконувала роль генерального розпорядника в міжнародній термінологічній діяльності, та в Канаді при канадському уряді.

У 20–30 рр. у зв'язку із значним на той час технічним прогресом, розвитком промисловості в більшості країн, створенням нових галузей науки та техніки формуються термінологічні системи мов. Термінологія стає актуальним об'єктом лінгвістичних досліджень. У ці роки створюються три термінологічні школи: Празька, Віденська, Радянська.

Термінологічні праці були написані не лише лінгвістами, але й фахівцями, котрі у своїй практичній діяльності зіштовхнулись із недосконалістю технічної термінології. У 1931 р. вийшла у світ стаття Д. С. Лотте „Чергові завдання науково-технічної термінології”, в якій зазначалось, що стан технічної термінології створює серйозні перешкоди на шляху технічного прогресу, оскільки рівень розвитку різних конкретних термінологій не відповідає значному росту науки і техніки [6, с.19]. У 1936 р. була опублікована монографія Е. К. Дрезена, в якій він наголошував, що призначення терміна полягає у

відтворенні у свідомості людини по можливості повнішої уяви про об'єкт науки чи техніки з усіма його властивостями та якостями [2, с. 29].

Значну роль у розвитку термінознавства як науки відіграла робота Г. О. Винокура „Про деякі явища словоутворення в російській технічній термінології” [1]. Саме Г. О. Винокуру належить заслуга постановки питання про лінгвістичну роль терміна, природу і організацію термінологій, співвідношення між номенклатурою і термінологією – тих питань, які і на сьогоднішній день знаходяться у фокусі термінологічних досліджень.

Міжнародна співпраця фахівців причетних до термінологічної діяльності розпочалась ще у 18 ст., та лише після II-ої світової війни виникла необхідність створення умов для організованого розвитку та координації термінології різних країн світу. Цікаво зазначити, що серед тих, хто першими сприяли створенню міжнародної координуючої установи з питань термінології були перекладачі, тобто користувачі термінологією, котрі практично почали відчувати труднощі в зв'язку з постійно зростаючою кількістю термінів в умовах швидкого розвитку науки та техніки. На початку 1949 р. міжнародна організація ЮНЕСКО запропонувала створити Міжнародне Термінологічне Бюро.

У середині 50-х років гостро постало питання про необхідність розширення термінологічних досліджень, що, у свою чергу, викликало зміни у розвитку термінології спеціальних областей знань. Вона стає предметом як традиційної, так і прикладної лінгвістики. А у 1956 р. після II-го Конгресу Міжнародної Федерації перекладачів у Римі розпочалось обговорення питання про заснування міжнародного центру наукової та технічної термінології. Як зазначав Т. Канделакі, одним із завдань термінознавства на той час було визначення: а) її методологічних принципів; б) її об'єкта; в) основних понять; г) всіх основних її розділів, їх змісту, субординації і взаємного зв'язку [4, с. 5].

Значна увага приділялась і культурі мови в технічних та наукових документах; особливе значення отримала проблема створення максимально повного зібрання термінів різних галузей знання в рамках автоматизованого фонду – системи автоматизованих картотек, що вміщали текстові, словникові, граматичні джерела даних мов. Але центральною проблемою для лінгвістики залишалося питання про природу і семантико-граматичну організацію терміна.

У 60-х роках міжнародна організація ЮНЕСКО затвердила програму під назвою “Інформаційна система Об'єднаних Націй з питань науки та техніки”, котра на міжурядовому рівні заохочувала та підтримувала співпрацю в галузі обміну науковою та технічною інформацією між національними, регіональними та міжнаціональними установами. В 1967 р. Європейське Консульство заснувало роботу групу з термінології з метою створення Європейського центру з термінологічної проблематики. Цей центр повинен був допомагати у розв'язанні проблем навчання фаховим мовам.

У 70-х – 80-х рр. термінологічні дослідження продовжувались з чотирьох основних напрямків:

- лінгвістичний опис природи терміна і організація термінології;
- автоматизовані (з використанням обчислювальної техніки) методи аналізу термінології;
- аналіз термінології з метою конструювання мови для сучасних інформаційних систем;
- стандартизація науково-технічної термінології.

Міжнародна організація ЮНЕСКО продовжувала активно підтримувати термінологічну діяльність

фахівців. Обговорювався важливий проект про заснування агенції міжнародного комітету з координації термінологічної діяльності. В результаті було оголошено рішення про необхідність створення міжнародного центру термінології, здатного задовольняти потреби зацікавлених груп користувачів. Активну термінологічну діяльність в Європі продовжував здійснювати на той час австрійський вчений С. Вюстер, завдяки зусиллям якого при підтримці ЮНЕСКО та Австрійського інституту стандартизації у 1971 р. було засновано Міжнародний Інформаційний Центр Термінології (INFOTERM) у Відні. В 1971 – 1979 рр. Центр зосередив свою діяльність на інформаційній та документальній діяльності в галузі термінології точних наук та нових технологій, особливо питаннях стандартизації термінології на міжнародному рівні. Центр встановив контакти з кількома сотнями партнерів через комп'ютерну мережу. Розпочалась нова ера у розвитку термінологічних систем Європи. У 1980 р. вийшов у світ перший випуск журналу „Новини термінологічної комп'ютерної мережі”, створений Центром у співпраці з генеральним директором термінології та документації перекладацького бюро Департаменту Секретаріату США та Канади. Цим було закладено основи фундаментальних термінологічних досліджень, активізовано вивчення методів навчання термінології різноманітних галузей науки та техніки, почалось створення ринку термінологічних баз даних. У 1987 р. засновано Німецьку Термінологічну Асоціацію, у 1988 р. – Японську Термінологічну Асоціацію, 1991 – Італійську Асоціацію Термінологів, а, згодом, у 1992 р. – Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології в Україні (Українське термінологічне товариство було засноване у 2000 р.).

Швидкий розвиток термінологічної діяльності в різних країнах світу у 90-х роках та зростання міжнародної співпраці у цій галузі зумовили активізацію науково-практичної роботи термінологів, публікацію результатів термінологічних досліджень та укладання термінологічних тлумачних та перекладних словників, створення банку термінологічних даних, організації міжнародних термінологічних конгресів та симпозіумів (1985 р. – симпозіум у Австрії, 1988 р. – конгрес у Німеччині, 1991 р. – міжнародна наукова конференція в Україні у Чернівецькому державному університеті, 1992 р. – у Львівському політехнічному інституті, 1994 р. – конференція у Китаї, 1998 р. – конгрес у Канаді тощо), створення організованої системи термінологічного навчання (1993 р. – термінологічні курси було проведено в Китаї, Південній Африці, Італії, Аргентині, Венесуелі, Бразилії).

Кінець 20-го – початок 21-го століття характеризується так званим “термінологічним вибухом, який спостерігається майже в усіх мовах, супроводжується запровадженням великої кількості нових термінологічних одиниць” [3, с. 7], що зумовлено високим розвитком комп'ютерних технологій та комунікативних систем, зокрема розширенням наукового спілкування за допомогою Інтернету, швидким проникненням автоматизованих систем у найрізноманітніші галузі науки і техніки та зростанням можливостей обробки баз даних. Якщо в кінці 20-го століття у термінознавстві спостерігалось зосередження роботи на творенні національних систем термінів, то початок 21-го століття виділяється тенденцією до створення міжнаціональних термінів, котрі ведуть до порозуміння фахівців та вчених різних країн світу, що в свою чергу зумовлено прагненням до Європейської та світової інтеграції, вирішенню проблем, особливо, техногенного характеру, в масштабах усієї планети.

На сьогоднішній день увагу дослідників привертають як проблеми теоретичних засад термінології, взаємодій між термінознавством, лінгвістикою та філософією, так і проблеми, пов'язані із застосуванням результатів теоретичних досліджень у практиці міжнародного спілкування і укладанні термінологічних словників та банків баз даних, вирішенні проблем стандартизації та гармонізації термінологічних систем в умовах інтеграції наукових і виробничих сфер діяльності людини, вивчення діяльності термінологічних шкіл та аналіз праць відомих термінологів.

Діяльність сучасних термінологів здійснюється в напрямку дослідження когнітивних аспектів у термінознавстві, спрямованих на досягнення комунікативних цілей. Значне місце відводиться питанням термінотворення та деривації у зв'язку з необхідністю досягнення цілі гармонізації термінології в умовах процесів глобалізації. З цим тісно пов'язана комп'ютерна обробка інформації, впорядкування та систематизація термінологічних одиниць різних галузей знання на основі здійснення структурно-семантичної класифікації та типологізації за допомогою зіставного, дистрибутивного, комбінаторного та статистичного методів аналізу з метою опису загальних та специфічних рис різних терміносистем, виявлення термінологічних універсалій, а також розробки загальних принципів впорядкування термінології, що має вихід на укладання тлумачних та перекладних галузевих словників, теорію і практику перекладу спеціальних текстів.

Ми поділяємо думку Т. Кияка про те, що кількість термінів-інтернаціоналізмів у сучасній мові науки і техніки буде, безумовно, зростати, що відображає тенденції міжнародного кооперування, інтеграції багатьох галузей, об'єднаних зусилля вчених та фахівців різних країн з метою високоефективного обміну досвідом та професійної комунікації [5, с. 9].

Підводячи підсумок, наголосимо, що в процесі розвитку термінознавства системи термінів дають

можливість розмежовувати окремі наукові дисципліни, які в своїй сукупності складають науку загалом, та розглядати об'єкт дослідження з різних позицій. Вірно впорядкована та хронологічно організована термінологія не лише підводить підсумок і відображає найпрогресивнішу систему понять, а й набуває прогностичних властивостей, служить інструментом для подальшого розвитку науки.

Дослідження діяльності термінологічних шкіл та аналіз праць відомих термінологів дали змогу визначити шість етапів історичного розвитку термінознавства як галузі науки, становлення якої відбулось на початку ХХ-го століття: 20-ті – 30-ті роки; 50-ті роки; 60-ті роки; 70-ті – 80-ті роки; 90-ті роки; кінець 20-го – початок 21-го століття. У процесі розвитку простежуємо розширення кола проблем, над якими працювали термінологи, активізацію міжнародної співпраці у термінологічній діяльності, а також зростання прагматичного відношення до термінологічних знань, що відповідає новим викликам сучасного глобалізованого світу та високому рівню інформаційних технологій.

Наші спостереження підтверджують, що загальні риси, властиві термінології різноманітних галузей знань у різні часові зрізи, заслуговують детального вивчення і в майбутньому, оскільки питання формування та розвитку термінологічних систем неминуче виникають у роботі будь-якого термінолога, а, отже, потребують комплексного розв'язання з урахуванням особливостей кожного історичного етапу. Дослідження термінології окремих галузей ґрунтуються, передусім, на законах загального термінознавства. Узагальнення досвіду дослідників та шкіл, пошуки універсальних завдань та шляхів їх вирішення у різні часи – важливі принципи термінологічної роботи, котрі залишаються актуальними і вагомими на сьогоднішній день, і, безумовно, не можуть втратити свою вагомість у майбутньому, оскільки саме вони є фундаментом у побудові знань про терміни.

Список літератури:

1. Винокур Г. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. Винокур // Труды Моск. ин-та истории философии и литературы. – М. : Изд. МИИФЛ. – 1939. – С. 3-54.
2. Дрезен Э. Интернационализация научно-технической терминологии. История, современное положение и перспективы / Э. Дрезен. – Москва – Ленинград: Стандартгиз, 1936. – 100 с.
3. Д'яков А. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько. – К.: Вид. дім „КМ Academia”, 2000. – 218 с.
4. Канделаки Т. Л. Программа по курсу “Основы научно-технической терминологии” / Т. Л. Канделаки. – М. : Московский полиграфический ин-т, 1968. – 32 с.
5. Кияк Т. Українська термінологія як фактор державності української мови / Т. Кияк // Вісник: Проблеми української термінології. – Львів. – 2000. – № 402. – С. 513.
6. Лотте Д. Очередные задачи научно-технической терминологии / Д. Лотте. – М., 1931. – 74 с.
7. Сіліна Д. С. З історії формування української коксохімічної термінології / Д. С. Сіліна // Наукові записки. Серія філологічна. – Острого: Видавництво Національного університету „Острозька академія”. – Вип. 45. – 2014. – С. 53-56.
8. Felber H. Standartization of Terminology / H. Felber. – Vienna, 1976. – 12 p.
9. Picht H. Introduction to “Comparison of the theoretical foundations of terminology in Eastern Europe and Western Countries” colloquia / H. Picht // The 14th European Symposium on Language for Special Purposes, 2003. – P. 72.
10. Wuster E. Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie / E. Wuster. – Wien: International centre for Terminology (Infoterm), 1985. – 214 p.

Иващишин О.М.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ТЕРМИНОВЕДЕНИЯ КАК НАУКИ

Аннотация

Статья посвящена исследованию проблемы определения основных этапов развития терминоведения. Изучение деятельности терминологических школ и анализ трудов известных терминологов показывают, что хотя предметные знания отдельных отраслей науки и техники характеризуются значительными различиями терминосистемы, которые их обслуживают, имеют ряд общих черт. Обобщение опыта исследователей и школ, поиски универсальных задач и путей их решения в разные времена – важные принципы терминологической работы.

Ключевые слова: терминология, терминологическая деятельность, трансфер знаний, международное сотрудничество, терминологические базы данных, универсальные задачи.

Ivashchyshyn O.M.

Ivan Franko National University of Lviv

BASIC STAGES IN THE DEVELOPMENT OF TERMINOLOGY STUDIES AS A SCIENCE

Summary

The paper is dedicated to the research of the problem of defining the basic stages in the development of Terminology Studies. The study of the activity of terminological schools and the analysis of papers written by famous terminologists show that, in spite of the fact that the subject field knowledge of certain branches of science and technology is characterized by an amount of differences, their terminological systems have a lot in common. Generalization of the experience of schools and their representatives, and the search for the universal tasks and ways of their solutions in various times are important principles of terminological work.

Keywords: terminology, terminological activity, knowledge transfer, international cooperation, terminological data base, universal tasks.

УДК 821.162.1–31.09

ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ ТРАВЕЛОГУ В РОМАНІ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «БІГУНИ»

Калинюшко О.А.

Інститут філології та журналістики

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

У статті зроблено спробу визначити «Бігуни» О. Токарчук як постмодерний травелог. Доведено зв'язок роману із класичним травелогом і досліджено трансформацію жанру через нівелювання авторитету автора та пізнавальності у творі. Проаналізовано образи «нащадків паломника» (за З. Бауманом), що дозволило простежити вплив світоглядних цінностей доби постмодерну на специфіку травелогу О. Токарчук.

Ключові слова: подорож, травелог, постмодернізм, ідентичність, паломник, бродяга, фланер, турист, гравець.

Постановка проблеми. Поняття «травелог» (англ. travelogue – подорож) означає звіт про подорож (журнал, діалог, щоденник, в сучасному розумінні ще й блог, присвячений опису мандрів) [5], який містить не лише опис і хронологію поїздки, а й реакцію на побачене. Це літературний жанр, що продовжує традицію подорожжів та подорожніх нотаток. Однак у сучасному літературознавстві до цього часу немає єдиної думки відносно меж і ознак цих жанрів (як і можливої взаємозамінності термінів, що можуть позначати модифікації єдиного жанрового утворення). Як найбільш повне і термінологічно коректне визначення жанру подорожжів дослідники вказують таке: «Жанр, в основі якого лежить опис мандрівником (очевидцем) достовірних відомостей про які-небудь, в першу чергу, незнайомі читачеві чи маловідомі країни, землі, народи у формі нотаток, записок, щоденників, журналів, нарисів, мемуарів. Крім власне пізнавальних, подорож може ставити додаткові – естетичні, політичні, публіцистичні, філософські та інші завдання. Особливий вид літературних подорожей – розповідь про вигадані, уявні мандри з домінуючим ідейно-художнім елементом, що тісно чи

іншою мірою відповідають принципам побудови документальної подорожжів» (за В. Гумінським) [6, с. 23]. А от у відомому «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» зазначено, що жанр подорожжів використовувався переважно в літературі до середини ХІХ ст. і сюжетно базувався виключно на переміщенні персонажа у просторі й часі, натомість у сучасній літературі це насамперед художній прийом, що застосовується в інших літературних жанрах, насамперед прозово-романних [7]. Що ж до літературного травелогу, то його визначають як звіт про певну мандрівку, який характеризується експресивною та емоційною розповіддю про побачене, принципом жанрової свободи, провідною роллю автора-оповідача, суб'єктивністю авторської точки зору, наявністю елементів інших жанрів (автобіографії, листа, щоденника, фольклорної байки, газетної інформації) (Н. Білецька) [4, с. 42].

Так чи інакше, частотність перелічених В. Гумінським та Н. Білецькою комплексів ознак жанрів подорожжів та травелогу в сучасній художній літературі зростає. За словами дослідниці травелогу А. Бондаревої, жанр нині «не просто затребуваний, а популярний. Але тому й розмитий» [5].